

Sygn. akt VIII Pa 163/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 stycznia 2017 r.

Sąd Okręgowy w Lublinie VIII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SO Jacek Chaciński (spr.)

Sędziowie: SO Zofia Kubalska

SR del do SO Irena Grymuza

Protokolant: st. sekr. sąd. Małgorzata Sobczuk

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 18 stycznia 2017 r. w L.

sprawy z powództwa K. S., Z. K.

przeciwko Przedsiębiorstwu (...) Spółce Akcyjnej

w L.

o ryczałt za noclegi

na skutek apelacji wniesionej przez pozwanego

od wyroku Sądu Rejonowego Lublin -Zachód w Lublinie VII Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 18 kwietnia 2016 r . sygn. akt VII P 638/14

I. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie I, II, III, IV i VII w ten sposób, że powództwa oddala, nie obciąża powodów kosztami procesu za pierwszą instancję, a nieuiszczoną opłatę od pozwu przejmuje na rachunek Skarbu Państwa;

II. nie obciąża powodów kosztami postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt VIII Pa 163/16

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 18 kwietnia 2016 roku Sąd Rejonowy Lublin-Zachód w Lublinie VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w sprawie o ryczałty za noclegi, sygn. akt VII P 638/14 z powództwa K. S. i Z. K. przeciwko Przedsiębiorstwu (...) Spółce Akcyjnej w L. w punkcie I zasądził od pozwanego Przedsiębiorstwa (...) Spółki Akcyjnej w L. na rzecz powoda K. S. kwotę 25 896,27 złotych wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od kwot i dat szczegółowo wskazanych w sentencji. W punkcie II zasądził od pozwanego Przedsiębiorstwa (...) Spółki Akcyjnej w L. na rzecz powoda Z. K. kwotę 67 995,44 złotych wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od kwot i dat szczegółowo wskazanych w sentencji. W punkcie III Sąd Rejonowy zasądził od pozwanego Przedsiębiorstwa (...) Spółki Akcyjnej w L. na rzecz powoda K. S. kwotę 1800 złotych z tytułu zwrotu kosztów procesu, w punkcie IV zasądził od pozwanego Przedsiębiorstwa (...) Spółki Akcyjnej w L. na rzecz powoda Z. K. kwotę 2700 złotych z tytułu zwrotu kosztów procesu; zaś w punkcie V wyrokowi w pkt I do kwoty 1 700 złotych nadał rygor natychmiastowej wykonalności. W punkcie VI Sąd Rejonowy wyrokowi w punkcie II do kwoty 1 700 złotych nadał rygor natychmiastowej wykonalności; w punkcie

VII nakazał pobrać od pozwanego Przedsiębiorstwa (...) Spółki Akcyjnej w L. na rzecz Skarbu Państwa kwotę 4 694,55 złotych z tytułu nieuiszczonej opłaty od pozwu (k. 141-142 a.s.).

Wyrok ten zapadł na gruncie następujących ustaleń faktycznych oraz rozważań prawnych:

Powód K. S. w okresie od 1 września 1979 roku do 17 kwietnia 2013 roku był zatrudniony u pozwanego (z uwzględnieniem jego poprzedników prawnych) na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony jako kierowca samochodu ciężarowego o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony.

Ostatnio wynagrodzenie powoda K. S. składało się z wynagrodzenia zasadniczego według stawki godzinowej oraz wynagrodzenia prowizyjnego w wysokości 11,5% tzw. frachtu netto. Ponadto, przysługiwała mu dieta krajowa w kwocie 88 złotych oraz dieta zagraniczna, zgodnie przepisami wewnętrznymi pozwanego.

Sąd Rejonowy ustalił również, że powód Z. K. od 1 października 1975 roku do 20 czerwca 2014 roku był zatrudniony u pozwanego (z uwzględnieniem jego poprzedników prawnych) na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony jako kierowca samochodu ciężarowego o dopuszczalnym ciężarze całkowitym powyżej 3,5 tony.

Ostatnio wynagrodzenie powoda Z. K. składało się z wynagrodzenia zasadniczego według stawki godzinowej oraz wynagrodzenia prowizyjnego w wysokości 11,5% tzw. frachtu netto. Ponadto, przysługiwała mu dieta krajowa w kwocie 88 zł oraz dieta zagraniczna zgodnie przepisami wewnętrznymi pozwanego.

Z ustaleń Sądu wynikało również, że od 1 stycznia 2016 roku kierowcy zatrudnieni u pozwanego otrzymywali stawkę godzinową zapewniającą minimalną płacę, diety i ryczałty za noclegi. W okresie od 15 sierpnia 2011 roku do 17 kwietnia 2013 roku w przypadku powoda K. S. oraz w okresie od 15 sierpnia 2011 roku do 17 grudnia 2013 roku w przypadku powoda Z. K., obaj świadczyli pracę w transporcie krajowym i międzynarodowym. Od sierpnia 2011 roku powodowie jeździli w trasy po krajach Unii Europejskiej. Trasy trwały średnio od 3 do 5 tygodni. Jeździli różnymi samochodami o masie powyżej 3,5 tony, marek – (...), R., o klasie(...) Pojazdy te miały wysoki standard, były wyposażone w webasto (ogrzewanie podczas zimy) i klimatyzację. Webasto pracowało samodzielnie, praca klimatyzacji natomiast była uzależniona od pracy silnika. Znajdowała się też tam kabina sypialniana o wysokości około 170 cm i szerokości około 60 - 70 cm, w której mieściła się leżanka o zbliżonych wymiarach 170 cm x ok. 60 - 70 cm.

Sąd I instancji ustalił również, że w okresie objętym sporem powodowie zawsze nocowali w kabinie w samochodzie, za wyjątkiem, gdy znajdowali się w miejscu swojego zamieszkania. Pojazdy były z reguły parkowane na parkingach. Niektóre parkingi wyposażone były w pełną infrastrukturę jak sanitariaty, hotele. Takie parkingi były najpopularniejsze wśród kierowców, stąd trudno było trafić na wolne miejsca postojowe. Bywało też, że kierowcy parkowali przystawiając inne pojazdy. Gdy kierowca parkował w miejscu nieprzeznaczonym na postój był wypraszany z parkingu, często też w nocy. Z tych powodów kierowcy w nocy czuwali nad powierzonym towarem, czy inny pojazd nie zaczepi o zaparkowany samochód. Nie wszystkie parkingi były też wyposażone w toalety. Stąd kierowcy załatwiali swoje potrzeby fizjologiczne w miejscach do tego nieprzeznaczonych. Kierowcy zatrudnieni u pozwanego mieli nakazane nocowanie w kabinie pojazdu, nawet jeśli przy parkingu znajdowała się baza noclegowa. Z tym, że w przypadkach nieoczekiwanych jak np. brak ogrzewania i silne mrozy kierowcy mieli przyzwolenie na korzystanie z usług hotelowych na koszt pracodawcy. Poza tym pracodawca ponosił koszty związane z noclegiem kierowcy w samochodzie takie jak koszty parkingu, sanitariatów. Koszty te rozliczane były w formie zaliczki, którą kierowca otrzymywał z góry. W tej zaliczce mieściły się też koszty wyżywienia. Po powrocie do bazy kierowca rozliczał się z zaliczki.

Powodowie na powyższą formę i warunki noclegowe godzili się, gdyż w przeciwnym wypadku nie pozostawaliby w zatrudnieniu u pozwanego. Nie ubiegali się o zapewnienie noclegów w obiektach hotelowych. Kierowcy zatrudnieni u pozwanego od 2009 roku domagali się wypłat ryczałtów za noclegi, jednak pracodawca konsekwentnie im odmawiał tłumacząc, że świadczenia te kierowcom się nie należą. Pracodawca nie wypłacał pracownikom ryczałtu za noclegi

ani żadnych innych świadczeń pieniężnych z tym związanych. Nie zdarzały się też sytuacje, aby kierowcy nocowali w hotelach bądź motelach.

Hipotetyczna wysokość ryczałtów należnych powodom za noclegi w okresie spornym w związku z wykonywaniem transportu międzynarodowego i krajowego łącznie wynosiła: 25 896,27 złotych co do powoda K. S. i 67 995,44 złotych co do powoda Z. K..

Uznając powództwo za uzasadnione Sąd Rejonowy wskazał, że spór dotyczył stanu faktycznego po zmianie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o czasie pracy kierowców (Dz. U. 2012, poz. 1155 ze zm.).

W sprawie bezspornym pozostawał okres zatrudnienia powodów oraz ilość dni, w jakie powodowie w okresie od 15 sierpnia 2011 roku do końca zatrudnienia każdego z nich, przepracowali w charakterze kierowcy w kraju i poza jego granicami, a także kraje, do których miały miejsce podróże służbowe powodów. Wysokość ryczałtu za noclegi wyliczona przez stronę pozwaną oraz data wymagalności tych należności również nie były sporne. Sporne było jedynie prawo powodów do ryczałtów za noclegi w okresie objętym sporem, kiedy to powodowie nocowali w kabinie powierzonego im przez pracodawcę samochodu.

Sąd I instancji uznał, że kwestia uprawnień kierowców do ryczałtów za noclegi była przedmiotem zasadniczych rozbieżności w orzecznictwie sądów powszechnych oraz Sądu Najwyższego, m.in. w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 roku, II PZP 1/14 oraz w uchwale Sądu Najwyższego z 7 października 2014 roku, I PZP 3/14.

Sąd Rejonowy wywodził, że wyjazdy służbowe w okresie od 15 sierpnia 2011 roku do 15 września 2014 roku niewątpliwie wypełniały podaną w art. 2 pkt 7 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o czasie pracy kierowców (Dz. U. 2012, poz. 1155 ze zm.) definicję podróży służbowych. Poszczególne wyjazdy stanowiły bowiem realizację zadania służbowego polegające na wykonywaniu, na polecenie pracodawcy wyjazdu poza miejscowość, o której mowa w pkt 4 lit. a (siedziba pracodawcy, na rzecz którego kierowca wykonuje swoje obowiązki, oraz inne miejsce prowadzenia działalności przez pracodawcę, w szczególności filie, przedstawicielstwa i oddziały), w celu wykonania przewozu drogowego.

Z tego względu powodom, na mocy art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, przysługiwały należności na pokrycie kosztów związanych z wykonywaniem zadania służbowego, ustalone na zasadach określonych w przepisach art. 77⁵ § 3 - 5 k.p.

Sąd I instancji wskazał, że u pozwanego, akty prawa wewnętrznego, nie regulowały kwestii należności ryczałtów za noclegi. Umowy o pracę także nie zawierały postanowień dotyczących świadczeń z tytułu podróży służbowych. W konsekwencji prawo powodów do tych świadczeń należało oceniać, w uznaniu Sądu, na podstawie przepisów rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 roku w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz. U. 2002, nr 236, poz. 1991), rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 roku w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju (Dz. U. 2002, nr 236, poz. 1990), a także zastępującego je od 1 marca 2013 roku rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 roku w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz. U. 2013, poz. 167 ze zm.).

Powołując się na treść powyższych rozporządzeń (odpowiednio: § 9 ust. 1 i 2, § 7 oraz § 16 ust. 1 i 2) podnosił, że za nocleg przysługuje pracownikowi zwrot kosztów w wysokości stwierdzonej rachunkiem, w granicach ustalonego na ten cel limitu określonego w załączniku do rozporządzenia. W razie nieprzedłożenia rachunku za nocleg, pracownikowi przysługuje ryczałt w wysokości 25% limitu. W przypadku podróży służbowej w granicach kraju do 1 marca 2013 roku wysokość ryczałtu wynosiła 150% diety, a ryczałt przysługiwał pracownikowi, któremu nie zapewniono bezpłatnego

noclegu i który nie przedłożył rachunku za usługi hotelarskie. Rozporządzenia te, wykluczały przy tym możliwość zwrotu pracownikowi kosztów wydatkowanych na nocleg czy ryczałtu na jego pokrycie, jeżeli pracodawca lub strona zagraniczna zapewniła pracownikowi bezpłatny nocleg albo pracodawca uzna, że pracownik ma możliwość codziennego powrotu do miejscowości stałego lub czasowego pobytu.

Podnosił następnie Sąd Rejonowy, powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego, że istota „ryczałtu” jako świadczenia kompensacyjnego (w tym wypadku przeznaczonego na pokrycie kosztów noclegu) polega na tym, że świadczenie wypłacane w takiej formie z założenia jest oderwane od rzeczywistego poniesienia kosztów i nie pokrywa w całości wszystkich wydatków z określonego tytułu (bo nie są one udokumentowane). W zależności od okoliczności konkretnego przypadku kwota ryczałtu – która jako uśredniona i ujednolicona ustalona jest przez prawodawcę – pokryje więc pracownikowi koszty noclegowe w wymiarze mniejszym albo większym niż faktycznie przez niego poniesione. Samo zatem przyjęcie, że pracodawca nie zapewnia bezpłatnego noclegu przesądza o skuteczności roszczenia o ryczałt za noclegi. W przypadku ryczałtu bez znaczenia jest, czy i w jakiej wysokości pracownik poniósł koszty noclegu. Ryczałt przysługuje nawet wtedy, gdy kosztów tych faktycznie pracownik nie poniósł. Ryczałt nie przysługuje tylko wtedy, gdy pracodawca zapewnił pracownikowi bezpłatny nocleg w warunkach hotelu (motelu), a nie w dostosowanej do spania kabinie pojazdu. W razie zatem nieprzedstawienia rachunku za hotel (motel) kierowcy przysługuje więc ryczałt w określonej wysokości limitu ustalonego w przepisach wydanych na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p., z czym w sprzeczności nie pozostaje możliwość „zaoszczędzenia” przez pracownika wydatków i zwiększenia w ten sposób dochodu uzyskiwanego z tytułu zatrudnienia. Zatem, nawet gdy kierowca nie pokrywa faktycznie kosztów noclegu, ponieważ korzysta w tym celu z kabiny pojazdu i w związku z tym nie przedstawia rachunku za hotel, należy mu się ryczałt.

W konkluzji Sąd Rejonowy za utrwaloną uznał wykładnię, iż powołane przepisy wykonawcze wykluczają możliwość potraktowania noclegu w kabinie samochodu jako bezpłatnego noclegu, który eliminuje prawo do ryczałtu i to bez względu na standard wyposażenia kabiny. Ponadto nie ma znaczenia, czy kierowca faktycznie korzysta z usługi hotelowej, czy też zadowolona się noclegiem w kabinie. Obowiązek wypłaty ryczałtu nie jest uzależniony od tej okoliczności, gdyż aktualizuje się on w przypadku nieprzedłożenia rachunku za nocleg hotelowy w sytuacji niezapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu.

Odnosząc te rozważania na grunt sprawy wskazał, że oba wymienione warunki uzyskania prawa do ryczałtu zostały przez powodów spełnione. Powodowie mieli świadomość, że pozwany pracodawca nie wypłaca żadnych świadczeń pieniężnych za odbywanie noclegu w kabinie samochodu ciężarowego. Godzili się na powyższe tylko dlatego, że w przeciwnym wypadku w ogóle nie pozostawaliby w zatrudnieniu. Mimo tego, w trakcie zatrudnienia, zwracali uwagę pracodawcy, by ten wypłacał stosowne ryczałty kierowcom. Jednak pozwany konsekwentnie odmawiał uznając, że kierowcom takie świadczenia się nie należą. Powodowie nie korzystali z usług hotelowych, gdyż na polecenie pracodawcy odbywali nocleg wyłącznie w kabinie samochodu. Siłą rzeczy nie dysponowali zatem rachunkami hotelowymi za poszczególne noclegi. Stąd, w ocenie Sądu, zostały spełnione przesłanki do nabycia prawa do ryczałtu za nocleg.

Sąd Rejonowy uwzględnił w całości roszczenia powodów dotyczące niewypłaconych przez pozwanego pracodawcę ryczałtów za noclegi podczas podróży służbowych, opierając się na wyliczeniach pozwanego, które nie były pomiędzy stronami sporne.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Rejonowy zasądził od pozwanego pracodawcy na rzecz powodów K. S. i Z. K. niesporne co do wysokości kwoty ryczałtu za noclegi za cały okres objęty pozwem. Rozstrzygnięcie od odsetkach Sąd Rejonowy wydał w oparciu o art. 481 k.c. w związku z art. 300 k.p., przy czym wymagalność poszczególnych kwot nie była kwestionowana przez pozwaną orzekając jak punkcie I i II sentencji wyroku. Wyrokowi w pkt I i w pkt II Sąd Rejonowy nadał rygor natychmiastowej wykonalności w wysokości nieprzekraczającej jednomiesięcznego wynagrodzenia powodów na podstawie art. 477² § 1 k.p.c. o czym orzekł w pkt V i VI sentencji wyroku.

O kosztach procesu Sąd Rejonowy orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. w związku z art. 108 § 1 k.p.c. Wysokość kosztów zastępstwa procesowego zasądził zgodnie z § 6 pkt 6 w związku z § 11 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. Nr 163 poz. 1349 ze zm.). O opłacie od pozwu orzeczono na mocy art. 113 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. 2014, poz. 1025 ze zm.). Opłata, którą obciążono pozwanego stanowiła 5% od łącznie zasądzonych kwot, co dawało kwotę 4694,55 złotych, o czym orzeczono w pkt III, IV i VII sentencji wyroku (uzasadnienie k. 144-149 a.s.).

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany, zaskarżając go w całości i zarzucając mu:

1. naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i w konsekwencji niewłaściwe zastosowanie przepisu art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o czasie pracy kierowców w zw. z art. 77⁵ § 3 - 5 k.p. i § 16 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 roku w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poprzez przyjęcie, iż ryczałt, o którym mowa w tych przepisach, przysługuje kierowcy także w sytuacji, gdy kierowca odbył nocleg w przystosowanej do spania kabinie samochodu;

2. naruszenie prawa procesowego mające istotny wpływ na wynik sprawy- art. 233 § 1 k.p.c. poprzez błędne przyjęcie, że polecenie zakładu pracy (powoda), aby kierowca nocował w pojeździe oznaczało, że kierowca musiał nocować w pojeździe, a nie, że skoro kierowca miałby nie nocować w hotelu czy motelu, przy których są należycie zabezpieczone parkingi, to wtedy musiał nocować w pojeździe – kabinie samochodu.

Wskazując na powyższe zarzuty apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództw w całości oraz o zasądzenie od każdego z powodów na rzecz pozwanego kosztów postępowania za obie instancje ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu Lublin Zachód w Lublinie, przy pozostawieniu temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego (apelacja k. 152-154, k. 163 a.s.).

W odpowiedzi na apelację, powodowie wnieśli o oddalenie apelacji pozwanego w całości oraz o zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za postępowanie przez Sądem II instancji (odpowiedź na apelację k. 169-178 a.s.).

Na rozprawie w dniu 18 stycznia 2017 roku pełnomocnik pozwanego popierał apelację, zaś pełnomocnik powodów wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego (k. 203v. a.s.).

Sąd Okręgowy w Lublinie zważył, co następuje:

Apelacja, w zakresie w jakim zmierza do zmiany zaskarżonego wyroku, co do zasady zasługuje na uwzględnienie.

Rozważania należy rozpocząć od wskazania, że w ocenie Sądu Okręgowego, Sąd pierwszej instancji prawidłowo przeprowadził postępowanie w sprawie. Sąd Okręgowy podziela dokonane przez Sąd Rejonowy ustalenia faktyczne.

Brak jest podstaw do uwzględnienia wniosku pozwanego sformułowanego w środku odwoławczym o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji. W myśl obowiązujących przepisów postępowania cywilnego może to nastąpić jedynie w razie stwierdzenia nieważności postępowania (art. 386 § 2 k.p.c.), bądź w wypadku nie rozpoznania istoty sprawy, lub też, gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.). W niniejszej sprawie żadna ze wskazanych powyżej okoliczności nie tylko nie miała miejsca, lecz również sam pozwany, formułujący ten wniosek, nie odniósł się do nich i nie uzasadniał przesłanek nakazujących uchylenie wyroku Sądu Rejonowego w Lublinie.

Jak wskazał to Sąd I instancji, w sprawie bezspornym pozostawał okres zatrudnienia powodów oraz ilość dni, w jakie powodowie w okresie od 15 sierpnia 2011 roku do końca zatrudnienia każdego z nich, przepracowali w charakterze kierowcy w kraju i poza jego granicami, a także kraje, do których miały miejsce podróże służbowe powodów. Wysokość ryczałtu za noclegi wyliczona przez stronę pozwaną oraz data wymagalności tych należności również nie były sporne.

Sporne pozostawało jedynie prawo powodów do ryczałtów za noclegi w okresie objętym sporem, kiedy to powodowie nocowali w kabinie powierzonego im przez pracodawcę samochodu.

Zgodzić się też należy z Sądem Rejonowym, że powyższe zagadnienie stało się przedmiotem rozważań wielu orzeczeń Sądu Najwyższego. Przytoczonych przez Sąd Rejonowy judykatów Sądu Najwyższego nie ma potrzeby powtarzać.

Wskazać przy tym należy, iż w postępowaniu II instancji poprzez art. 391 §1 k.p.c. odpowiednie zastosowanie znajduje art. 316 § 1 k.p.c., z którego wynika, że Sąd wydając wyrok bierze za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy. W rozumieniu tego przepisu stanem rzeczy są nie tylko okoliczności faktyczne, lecz również przepisy prawa. Zatem zważywszy na sens uregulowania znajdującego się w art. 382 k.p.c. Sąd II instancji obowiązany jest brać pod rozwagę zmiany zarówno w stanie faktycznym jak i w stanie prawnym, jeżeli wpływają na treść orzeczenia w danej sprawie. Zmiany w stanie prawnym powinny być przy tym uwzględnione z urzędu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1998 roku, III CKN 255/98, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 września 2001 roku, I CK 179/99 i z dnia 30 lipca 2003 roku, II CKN 414/01.

Nie ulegało wątpliwości, iż podstawą prawną wyroku wydanego przez Sąd Rejonowy w Lublinie oraz materialnoprawną podstawą żądań pozwów były przepisy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o czasie pracy kierowców (Dz. U. 2012, poz. 1155 ze zm.), art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. i wydane w związku z nimi przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 19 grudnia 2002 roku w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju i zastępującego je rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 29 stycznia 2013 roku w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej.

Po wniesieniu apelacji, Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 24 listopada 2016 roku w sprawie K 11/15 orzekł, że:

1) art. 21a ustawy z 16 kwietnia 2004 roku o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 ustawy z 26 czerwca 1974 roku kodeks pracy w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 29 stycznia 2013 roku w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, jest niezgodny z art. 2 konstytucji,

2) art. 21a ustawy z 16 kwietnia 2004 roku powołanej w punkcie 1 w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 ustawy z 26 czerwca 1974 roku powołanej w punkcie 1 w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 19 grudnia 2002 roku w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, jest niezgodny z art. 2 konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny uznał, że odesłanie zawarte w art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców ma charakter kaskadowy. Przepis ten odsyła do art. 77⁽⁵⁾ § 5 k.p., który z kolei zawiera odesłanie do przepisów wykonawczych wydanych na podstawie art. 77⁽⁵⁾ § 2 k.p. Takie odesłanie jest niedopuszczalne w świetle obowiązujących zasad techniki prawodawczej. Zgodnie z § 157 Zasad Techniki Prawodawczej, nie odsyła się do przepisów, które już zawierają odesłanie, gdyż nie służy to podstawowemu celowi przepisów odsyłających, jakim jest potrzeba osiągnięcia skrótości tekstu lub zapewnienia spójności regulowanych instytucji prawnych. Zastosowana przez ustawodawcę

konstrukcja odesłania zawarta w art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁽⁵⁾ § 2, § 3 i § 5 k.p. oraz § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia MPiPS z 2013 roku nie tylko nie zapewnia spójności całej regulacji prawnej, ale wręcz przeciwnie – prowadzi do poważnych wątpliwości interpretacyjnych, czego wyrazem była radykalnie rozbieżna wykładnia przyjęta w wyrokach Sądu Najwyższego.

W uzasadnieniu wskazanego wyroku Trybunał Konstytucyjny uznał za wadliwą konstrukcję odesłania zawartą w zakwestionowanym unormowaniu nie tylko z uwagi na jej kaskadowy charakter, ale także z uwagi na uregulowanie określonego rodzaju stosunków prawnych poprzez odesłanie do nieadekwatnej dla tych stosunków materii uregulowanej w ogólnych zasadach przyjętych w art. 77⁵ § 3-5 k.p., co również jest sprzeczne z właściwą techniką stosowania przepisów odsyłających.

Trybunał uznał, że poziom wątpliwości interpretacyjnych w tym wypadku ma charakter kwalifikowany. Trudności w ich usunięciu, szczególnie z punktu widzenia adresatów danej regulacji, okazały się rażąco nadmierne, czego nie można usprawiedliwić złożonością normowanej materii. Skutki tych rozbieżności mają istotne znaczenie dla prawnie chronionych interesów adresatów, wystąpiły w istotnym nasileniu (znaczny wzrost kosztów pracy niedający się przewidzieć przed wydaniem przez Sąd Najwyższy uchwały z 12 czerwca 2014 roku w sprawie II PZP 1/14 poprzez obciążenie pracodawców branży transportowej roszczeniami kierowców obejmującymi kilka lat wstecz, sięgającymi 50 tys. zł na osobę) oraz wynikają z niepewności co do sposobu interpretowania kwestionowanych przepisów przez sądy.

Trybunał Konstytucyjny podzielił także zgodne stanowisko uczestników postępowania, że art. 21a zakwestionowanej ustawy, odsyłając do zasad ogólnych przewidzianych w kodeksie pracy – tj. art. 77⁵ § 3-5 k.p., nie uwzględnia specyfiki wykonywania zawodu kierowcy w transporcie międzynarodowym.

Warunki i specyfika podróży służbowej pracowników administracji, co podkreślili uczestnicy postępowania przez Trybunałem Konstytucyjnym (co do zasady niewielka liczba podróży, odbywanie ich zazwyczaj w aglomeracjach miejskich pozwalających na zapewnienie odpowiednich warunków hotelowych), są nieporównywalne z warunkami i specyfiką przebywania w podróży kierowcy w transporcie, zwłaszcza międzynarodowym, która stanowi istotę tego zawodu (miejsca, w których odbywa się nocleg, często sprawiają trudność z zapewnieniem warunków hotelowych).

Regulacje zawarte w art. 77⁵ § 3-5 k.p. w założeniu dotyczą incydentalnych podróży służbowych (tj. takich, które nie stanowią istoty wykonywanej pracy), a zatem także incydentalnie realizowanych przez pracowników uprawnień do świadczeń (oraz związanych z nimi obowiązków pracodawców).

W ocenie Trybunału Konstytucyjnego, uregulowanie należności na pokrycie kosztów związanych z wykonywaniem przez kierowców podróży służbowej wymaga stworzenia odrębnych przepisów dla tej grupy pracowników, uwzględniającej specyfikę ich pracy. Dotychczasowe rozwiązania szczególne, które w intencjach projektodawcy nowelizacji z 2010 roku miały tę specyfikę uwzględniać, należy uznać za pozorne - ponieważ sposób ukształtowania należności dla kierowców wynika w dalszym ciągu z ogólnych przepisów kodeksowych.

Konstrukcja normatywna przyjęta w zakwestionowanych przepisach doprowadziła do nieprzewidywalności skutków prawnych działań podjętych na ich podstawie przez ich adresatów, przez co naruszyła zasadę zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa.

Pracodawcy w transporcie międzynarodowym, kierując się bezpośrednio obowiązującym art. 8 ust. 8 rozporządzenia nr 561/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 15 marca 2006 roku w sprawie harmonizacji niektórych przepisów socjalnych odnoszących się do transportu drogowego, ponosili nakłady finansowe, dostosowując samochody ciężarowe, tak aby zapewniały one „odpowiednie miejsce do spania dla każdego kierowcy” lub kupując samochody fabrycznie dostosowane do takiego odpoczynku. Uznawali przy tym, że jest to zapewnienie przez nich bezpłatnego noclegu, o którym mowa w § 9 ust. 4 rozporządzenia MPiPS z 2002 roku i § 16 ust. 4 rozporządzenia MPiPS z 2013 roku, które zwalnia ich z ponoszenia kosztów noclegu oraz ryczałtów za nocleg w przypadku braku rachunku hotelowego.

Badając zgodność aktów normatywnych z zasadą zaufania jednostki do państwa i do stanowionego przez nie prawa, należy ustalić na ile oczekiwania jednostki, że nie narazi się ona na prawne skutki, których nie mogła przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań, są usprawiedliwione. W niniejszej sprawie Trybunał Konstytucyjny uznał, że z uwagi na treść art. 8 ust. 8 rozporządzenia numer 561/2006, oczekiwania pracodawców, iż zapewnienie odpowiedniego miejsca do spania w kabinie samochodowej zwolni ich z ponoszenia kosztów noclegu kierowców, były usprawiedliwione.

Zgodnie z art. 190 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 roku w sprawie K 11/15 został opublikowany w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 29 grudnia 2016 roku pod poz. 2206. Stosownie do treści art. 190 ust. 3 Konstytucji, orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, jednak Trybunał Konstytucyjny może określić inny termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego. Termin ten nie może przekroczyć osiemnastu miesięcy, gdy chodzi o ustawę, a gdy chodzi o inny akt normatywny - dwunastu miesięcy.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego w niniejszej sprawie stwierdzający niekonstytucyjność w zakresie opisanym w sentencji miał charakter zakresowy. Wyrok zakresowy to takie rozstrzygnięcie, w którym Trybunał Konstytucyjny stwierdza zgodność albo niezgodność z Konstytucją przepisu prawnego w określonym (podmiotowym, przedmiotowym lub czasowym) zakresie jego zastosowania. Wyrok ten nie jest tzw. wyrokiem interpretacyjnym, opiniującym.

Za utrwaloną należy uznać linię orzecznictwa, że orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego stwierdzające niezgodność aktu normatywnego lub jego części z Konstytucją, wchodzące w życie z dniem ogłoszenia, mają skutki retrospektywne, to jest działają wstecz (por. uchwała składu siedmiu sędziów z dnia 7 grudnia 2006 roku, III CZP 99/06, OSNC 2007, nr 6, poz. 79, uchwały z dnia 23 stycznia 2001 roku, III ZP 30/00, OSNP 2001, nr 23, poz. 685, z dnia 3 lipca 2003 roku, III CZP 45/03, OSNC 2004, nr 9, poz. 136, z dnia 10 grudnia 2009 roku, III CSK 110/09, OSNC 2010, nr 5, poz. 82, a także postanowienia z dnia 7 grudnia 2000 roku, III ZP 27/00, OSNAPUS 2001, nr 10, poz. 331). Od zasady skuteczności wyroku Trybunału Konstytucyjnego *ex tunc* istnieją co prawda wyjątki mające podstawę w przepisach Konstytucji, ale nie zachodzą one w okolicznościach sprawy. Jak wskazał to Sąd Najwyższy, akt normatywny uznany za Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, ratyfikowaną umowę międzynarodową lub ustawą nie powinien być stosowany przez Sąd w odniesieniu do stanów faktycznych sprzed ogłoszenia orzeczenia Trybunału (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2000 roku, III ZP 27/00, OSNP 2001/10/331). Stanowisko to zostało podtrzymane w orzecznictwie, które to pogląd podziela skład orzekający w niniejszej sprawie, że dany akt normatywny (przepis prawny) uznany za niekonstytucyjny musi być kwalifikowany jako mający moc obowiązującą do dnia ogłoszenia wyroku Trybunału, to jednak nie powinien być zastosowany przez sąd w konkretnej sprawie ze względu na fakt wiążącego wszystkich adresatów (art. 190 ust. 1) uznania przez Trybunał Konstytucyjny, że pozostaje on w sprzeczności z Konstytucją RP, gdyż sprzeczność ta z reguły istnieje od samego początku, to jest od daty wydania danego aktu normatywnego, bądź wejścia w życie przepisu prawnego, których domniemanie konstytucyjności zostało przez Trybunał obalone (por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 21 maja 2009 roku, II OSK 179/09, wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 26 listopada 2013 roku, III AUA 443/13, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2013 roku, II UK 156/13).

Z niekwestionowanych ustaleń faktycznych Sądu I instancji wynikało, że powodowie nie otrzymali od pozwanej ryczałtów za noclegi odbywane w transporcie międzynarodowym. Kwestia ta nie została uregulowana w umowach o pracę czy regulaminie wynagradzania. Dlatego Sąd Rejonowy uwzględnił roszczenia powodów w oparciu o przepisy zakwestionowane przez Trybunał Konstytucyjny.

W ocenie Sądu Okręgowego nie było ku temu podstaw, ponieważ przepisy kodeksu pracy oraz wydanych na ich podstawie rozporządzeń były niezgodne z Konstytucją RP w zakresie ustalania należności za nocleg odbywany przez kierowcę w transporcie międzynarodowym. Trybunał Konstytucyjny zalecił uregulowanie tej kwestii w sposób adekwatny do charakteru i specyfiki podróży służbowej kierowcy w transporcie międzynarodowym. Do czasu

wykonania tego zalecenia przez ustawodawcę odpadły zatem podstawy prawne do obciążania pozwanej spółki kosztami noclegów powodów, w sytuacji kiedy nie przedstawili oni rachunków hotelowych. Innymi słowy z chwilą ogłoszenia orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego w dzienniku ustaw odpadła materialnoprawna podstawa roszczeń powodów.

Mając na uwadze powyższe rozważania oraz treść powołanych wyżej przepisów, Sąd Okręgowy uznał, iż powodowie nie nabyli prawa do ryczałtu za noclegi, wobec czego zmienił zaskarżony wyrok w punkcie I, II, III, IV i VII oraz oddalił powództwo. Z tych względów oraz na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. Sąd Okręgowy orzekł jak w punkcie I wyroku.

Na podstawie art. 102 k.p.c. Sąd Okręgowy nie obciążył powodów kosztami procesu za I oraz za II instancję, mając na uwadze zawilość i precedensowy charakter sprawy oraz istnienie racjonalnych podstaw, które wzbudziły u powodów przekonanie o zasadności ich roszczeń, z uwagi na korzystne dla pracowników orzeczenia wydawane w analogicznych sprawach. W ocenie Sądu Okręgowego są to okoliczności, które uzasadniają nieobciążanie powodów kosztami procesu na podstawie art. 102 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2011 roku, II CZ 105/11, LEX nr 1102858).

Z tych też względów Sąd Okręgowy orzekł jak w punkcie II wyroku.

SSO Zofia Kubalska SSO Jacek Chaciński SSR del. do SO Irena Grymuza